

En annan värld är möjlig

Ung Vänsters program om kapitalismens kris

Antaget på Ung Vänsters 46:e kongress i Linköping 9-12 maj 2013

Med reservation för ej justerat protokoll.

Inledning

Kriser utgör inte enskilda undantag i den kapitalistiska ekonomin. På grund av det kapitalistiska systemets inneboende motsättningar, blir kriser en naturlig del av utvecklingen. Kapitalets jakt på profit och tillväxt är i grunden ohållbar, eftersom den förutsätter exploatering av samma människor och naturresurser som den är beroende av. Det här är Ung Vänsters krisprogram. I programmet analyserar vi den pågående kapitalistiska krisen och ställer krav på förändringar som bidrar till att lösa den akuta situationen och som samtidigt lägger grunden för ett annat ekonomiskt system.

Men samtidigt som kriserna är oundvikliga bestäms deras karaktär av hur kapitalismen organiseras. Den nuvarande krisen härstammar ur den överproduktionskris, som först bröt ut i USA då fastighetsbubblan sprack under 2008. I Europa har krisen blivit en skuldkris, då de enskilda staterna för att rädda finanssektorn socialiserade privat skuldsättning.

När den amerikanska bostadsbubblan sprack och flera banker gick omkull, stod många ekonomer och analytiker häpna. Högern saknar analysverktygen för att förstå den ekonomiska utvecklingen, likaväl som de inte har den politiska viljan till att göra något åt de grundläggande strukturella problemen. Bakom vår analys av krisen, ligger insikten om att kapitalismen är ohållbar som system, och viljan till att förändra samhället i grunden.

Den nuvarande krisen kommer att få långtgående konsekvenser för samhällsutvecklingen. Allt talar för att krisen kommer att pågå under en längre tid. Hur den hanteras kommer långsiktigt att påverka styrkeförhållandena mellan arbete och kapital. Den europeiska högern och kapitalet har utnyttjat krisen för att stärka sin ställning och flytta fram sina positioner. Det är arbetarklassen som betalar priset för krisen. I de hårdast drabbade länderna är mer än var fjärde person arbetslös och fattigdomen ökar dramatiskt i spåren av nedskärningar, lönesänkningar och privatiseringar. I Sverige pressar arbetsköparorganisationerna på för sänkta löner och försämrade villkor, med krisen som förevändning och med hot om arbetslöshet som vapen.

Politiska åtgärder så som åtstramningar, lönesänkningar och ytterligare förskjutningar av makten till den Europeiska Unionen framställs som verktyg för att lösa situationen men är egentligen verktyg som bidrar till att öka kapitalets makt, och fördjupa och förlänga krisen. Vänsterns uppgift i det rådande läget är att göra motstånd mot en politik som fördjupar klassklyftorna och att visa på att ett socialistiskt samhälle inte bara är möjligt, utan nödvändigt. Vänstern och

arbetarrörelsen måste kunna använda den ekonomiska krisen till systemkritik och mobilisering mot såväl den nyliberala ekonomiska politiken som det kapitalistiska systemet som sådant.

Hur den ekonomiska krisen har hanterats visar att kapitalismens förmåga till anpassning och överlevnad inte ska underskattas. Men på samma gång tydliggör också krisen att kapitalismen är ett ohållbart system, som regelbundet hamnar i kriser och inte förmår att säkerställa människors grundläggande behov. Medan finanssektorns vinster garanteras, biter sig massarbetslösheten fast och klasskillnaderna ökar dramatiskt. Kapitalismens behov av ständig expansion går ut över miljön, därför måste varje försök till att hantera den ekonomiska krisen också innebära steg i riktningen mot att bygga ett hållbart ekologiskt samhälle.

När vänstern inte förmår att ge progressiva svar på en ekonomisk kris, kan samhälls-utvecklingen bli förödande. På samma sätt som den stora depressionen på 1930-talet bröt mark för den tidens fascism, växer sig fascistiska krafter idag allt starkare runt omkring i Europa. Ur människors försämrade livsvillkor föds vanmakt och falska motsättningar som högerextremister och högerpopulister exploaterar. Det vilar därför ett stort ansvar på vänstern och arbetarrörelsen att kanalisera det missnöje och den frustration som åtstramningspolitiken skapar.

Som Sveriges viktigaste socialistiska och feministiska kraft har Ung Vänster ett stort ansvar för att mobilisera människor för ett progressivt svar på den kapitalistiska krisen. En viktig uppgift för oss är att ge en feministisk analys av krishanteringens effekter och ställa krav som omfördelar makt och resurser från män till kvinnor. Vi behöver kunna driva på för förändringar som kan lösa den akuta situationen, som stärker arbetarklassens ställning och som ifrågasätter det kapitalistiska systemet. För oss är det uppenbart att kapitalismens kris har socialistiska lösningar.

Kapitalismens kris

Den nuvarande ekonomiska krisen är, liksom andra kriser, en oundviklig följd av det kapitalistiska systemet. Det är i grunden en överproduktionskris orsakad av en grundläggande motsättning inom systemet: att arbetare producerar ett värde som överstiger värdet på deras arbetskraft – det som de sålt till kapitalisten och som de får betalt för i form av lön. Resten är det mervärde ur vilket kapitalisterna får sina vinster. Man kan också säga att arbetarna endast får betalt för en del av alla de varor som de producerar. Det är helt enkelt omöjligt för arbetarna att konsumera alla de varor som produceras. Men för att kapitalisterna ska kunna realisera det skapade mervärdet måste de få sina varor sålda – i sista hand till de arbetare som producerat dem. Det skapar en motsättning där kapitalister som konstant behöver produktionsökning för ökade vinster förr eller senare kommer till en punkt där de inte kan få sålt de varor de producerat.

Efter krisen på 70-talet gjordes en vändning från en mer keynesianistisk politik med utbrett statligt ägande, hård kontroll över den finansiella sektorn, en utbyggd välfärd och klassarbete till nyliberalism med attacker mot arbetarklassen, privatiseringar, avregleringar och att man släppte lös den finansiella sektorn. Denna vändning gjordes på grund av att kapitalismen inte längre utvecklades som den gjort under en lång period efter andra världskriget. Man hade inte längre samma produktivitet utveckling

Detta orsakade den enorma spekulation vi sett de senaste 20 åren, då man inte tjänat på att investera i produktion utan använt kapitalet till spekulation istället. Detta orsakade även den enorma utgivningen av krediter för att arbetare världen över skulle kunna konsumera och på så sätt hålla uppe ekonomin. Resultatet blev att högkonjunkturen förlängdes men till priset av att krisen blev djupare när den väl bröt ut.

Nyliberalismen är i grunden ett klassprojekt, med syftet att stärka överklassens ställning på arbetarklassens bekostnad. Dess uttalade målsättningar har i land efter land varit att försvaga fackföreningsrörelsen och rasera välfärdsstaten. Nyliberaler hävdar att om staten minskar sin inblandning i ekonomin och låter marknaden sköta sig själv kommer det att leda till ökat välstånd. Det är en teoretisk argumentation som inte stämmer överens med verkligheten. Nyliberalt präglade politiska rörelser har använt statsmakten för att attackera fackföreningsrörelsen och genom politiska beslut har nya marknader skapats för kapitalet att exploatera. Under nyliberalismen har det etablerats som en av statens viktigaste uppgifter att garantera finanssektorns vinster.

Över hela västvärlden har löneandelarna fallit sedan nyliberalismens genombrott. Det betyder att en allt mindre del av produktionsvärdet går tillbaka till de arbetande. Samtidigt som vanligt folk har fått en försvagad ekonomisk position, har de riktigt rika kunnat öka sin andel av de samlade inkomsterna kraftigt. Sedan 1980 har den rikaste procenten i USA mer än fördubblat sin andel av de totala inkomsterna. Utvecklingen har varit densamma i stora delar av västvärlden. Sverige tillhör numera ett av de länder där klasskillnaderna ökar allra snabbast. Samtidigt som arbetarklassens ökande levnadsstandard i allt högre grad från 1970-talet finansierats med lån, har allt mer av samhällets rikedom gått till finansiell spekulation istället för att investeras i den reala ekonomin. Parallellt med att allt fler har tvingats skuldsätta sig, har avregleringen av finansmarknaderna gjort det lättare för bankerna att låna ut stora mängder pengar. För kapitalet har det varit mer lönsamt att investera i finansiella tillgångar, än att investera i produktiv verksamhet. Därmed har kapital frigjorts till såväl ökad kreditgivning som ökad finansiell spekulation. Denna utveckling har varit en i allra högsta grad bidragande faktor bakom framväxten av den fastighetsbubbla, som kom att bli finanskrisens utlösande faktor. Den finansiella spekuleringen har också internationaliserats, vilket har fört med sig att finansiell turbulens i ett land snabbt sprider sig också till andra länder. I ljuset av finanskrisen är det uppenbart att det nyliberala synsättet att avreglerade marknader är de mest effektiva och välfungerande inte stämmer överens med verkligheten. Tvärtom har staten varit nödvändig för att överhuvudtaget garantera finanssektorns överlevnad.

Hanteringen av den ekonomiska krisen har varit en process präglad av att vinster alltid är privata, medan samhället förväntas stå för såväl risker som förluster. Stater har räddat banker och befriat aktieägarna från sitt ansvar för förlusterna, med följderna att privat skuldsättning har gått ut över statsskulden i många länder. Arbetarklassen har betalat priset för krisen med massarbetslöshet, nedskärningar, privatiseringar och sänkta löner. För västvärldens eliter har den ekonomiska krisen varit ett viktigt verktyg för att fördjupa omfördelningen av makt och resurser från arbete till kapital.

Eurokrisen, som nu präglar den politiska utvecklingen i Europa, beskrivs som en skuldskris orsakad av att de drabbade länderna har levt över sina tillgångar. Det är en falsk beskrivning som syftar till att dölja vad krisen verkligen handlar om. Eurokrisen är en förlängning av krisen som bröt ut 2008. Det är inte sjuksköterskan

i Grekland, industriarbetaren i Tyskland eller lagerarbetaren i Spanien som har orsakat krisen. Trots alla myter som sprids i debatten är grekerna det folk som arbetar mest i Europa. De skyldiga är istället finansiella spekulanter, Europas arbetsköpare som drivit på för lägre löner, de makthavare som har konstruerat en ohållbar valutaunion och i förlängningen också det kapitalistiska systemet som sådant. De höga statsskulderna är i många länder ett resultat av krisen, snarare än en orsak till den.

I den mediala och politiska debatten avpolitiseras ekonomin. Finanskrisen beskrivs snarare i termer av naturlagar än som konsekvenser av politiska beslut. Samtidigt som det framställs som om regeringar och beslutsfattare i de värst drabbade länderna misskött sig och kört ekonomin i botten är det inte på grund av en medveten politik, utan på grund av dåligt fattade beslut. De har inte klarat av att hantera finanskrisens turbulens. Som ett resultat av en sådan analys ställs krav på bättre byråkrater istället för en reell förändring. Istället för att föra en annan politik, vill man förflytta makt från demokratiskt valda representanter till tjänstemän och överstatliga organ.

EMU har orsakat de obalanser som ligger till grund för krisen. Den överstatliga penning- och valutapolitiken gjorde att länder i södra Europa svämmades över av tyskt överskottskapital, med följderna att ekonomierna överhettades i många av de länder som idag lider allvarligast av krisen. På samma sätt omöjliggör också den gemensamma penning- och valutapolitiken för de hårdast drabbade länderna att stimulera sin ekonomi och därmed underlätta en ekonomisk återhämtning. Tio år efter den svenska folkomröstningen är det uppenbart att nej-sidan hade rätt. När enskilda länder inte kan påverka sin ekonomiska utveckling med hjälp av räntan eller växelkursen, är det arbetslösheten, välfärden och lönenivåerna som tvingas fungera som konjunktur-regulatorer.

Krispolitiken, som drivs igenom av EU, Europeiska centralbanken och Internationella valutafonden, kommer inte att lösa den allvarliga lågkonjunkturen. Räntekraven på så kallade räddningslån innebär att det också ställs krav på framtida inkomstöverföringar från de hårdast drabbade länderna. I Portugal, Irland, Grekland och Spanien orsakar åtstramningspolitiken massarbetslöshet, fattigdom och krossade framtidsdrömmar. Nedsärningspolitiken har inte bara resulterat i ett enormt socialt lidande, utan den fördjupar också den ekonomiska krisen, eftersom den leder till ännu högre arbetslöshet. Den europeiska massarbetslösheten kommer att få långtgående sociala konsekvenser. Den krisantering som vi nu upplever är en fortsättning av det nyliberala projektet, som syftar till att försvaga arbetarklassens ställning och stärka kapitalets.

Sverige och krisen

Den borgerliga regeringen har genomfört en ekonomisk politik som drastiskt har ökat klasskillnaderna och inkomstskillnaderna mellan män och kvinnor. Regeringens attack mot A-kassan och fackföreningsrörelsen leder i förlängningen till att löner och villkor pressas nedåt. Avsaknaden av investeringar och välfärdssatsningar i den urholkade arbetsmarknadspolitiken, gör att arbetslösheten blivit långt högre än vad den hade behövt vara.

Högerpolitiken gör att Sverige står sämre rustat för att möta krisen. Regeringen har effektivt monterat ned samhällets stötdämpare. När trygghetssystemen försämras, drabbas vanliga löntagare hårt, vilket gör att man tvingas dra ned på sin

konsumtion och krisen förvärras. Skattesänkningarna gör tillsammans med nedskärningspolitiken, att det blir svårare att använda den offentliga sektorn för att stabilisera ekonomin. Samtidigt försvårar dagens finanspolitiska ramverk för att genomföra offensiva investeringar som skulle skapa jobb och lösa viktiga samhällsproblem.

Sverige drabbades hårt då finanskrisen drog över världen under hösten 2008, men vi hade samtidigt tydliga fördelar av att stå fria från EMU. Det innebar att riksbanken kunde stimulera ekonomin genom att snabbt sänka styrräntan till en nivå anpassad för konjunkturen i Sverige. Den svenska kronan sjönk kraftigt i värde gentemot andra valutor, vilket gjorde att jobb kunde räddas inom exportindustrin. Det svenska folkets nej i EMU-folkomröstningen 2003 är den enskilt främsta förklaringen till att Sverige ännu inte har drabbats värre av krisen.

Trots att det i den politiska debatten ofta framställs som om eurokrisen är något som enbart drabbar andra länder, går den också ut över svensk ekonomi. När det ekonomiska läget försämras i Europa, drabbas de anställda inom svensk industri av varsel. Sverige löper också hög risk att drabbas av en egen finansiell kris. Under de senaste decennierna har den privata skuldsättningen ökat kraftigt, vilket främst hänger samman med stora utförsäljningar av bostäder och en bostadsmarknad där priserna skjuter i höjden. Den privata skuldsättningen i Sverige är bland de högsta i världen. Bostadspriserna kommer inte att öka i all evighet, och när bostadsbubblan spricker blir konsekvenserna ödesdigra för den svenska ekonomin.

Krisens konsekvenser ur ett feministiskt perspektiv

Könsmaktsordningen märks tydligt i den kapitalistiska krisens mekanismer - kvinnor är de som drabbas hårdast av den nyliberala krishantering och fungerar som stötdämpare i lågkonjunkturen. Som en direkt följd av högerens nedskärningar, privatiseringar och förändringar i skatte- och försäkringssystem har klyftan mellan kvinnor och män ökat i många länder. I Sverige, där kvinnor sedan länge tagit steget in på arbetsmarknaden och där vi haft en väl utbyggd välfärd, rullas utvecklingen bakåt och viktiga framsteg går förlorade. I andra länder låses kvinnor fast i ekonomisk osjälvständighet och exploatering. Kvinnor världen över betalar för krisen med sin frihet.

Den globala ojämlikheten är långt ifrån könsblind. 70 procent av världens fattiga är kvinnor, och 91 procent av världens dollarmiljardärer är män. Kvinnor förvägras på många håll rätten till utbildning, sjukvård och avlönat arbete. När de ekonomiska klyftorna i samhället ökar är det främst kvinnor som får det sämre – då kvinnor utgör en majoritet av arbetarklassen.

En generell välfärd och en stor offentlig sektor är viktigt för kvinnors möjlighet till självständighet. Utbyggnaden av den offentliga sektorn har varit avgörande för att öppna upp arbetsmarknaden för kvinnor. Av alla kvinnor som arbetar finns idag ungefär hälften i offentlig sektor. När barn- och äldreomsorgen inte kan tillhandahållas omvårdnad, blir det istället en sak för kvinnors obetalda arbete. När den offentliga sektorns arbetsplatser blir underbemannade, ökar stressen och risken för förslitningsskador hos kvinnorna som arbetar där. Också försämringarna i socialförsäkringssystemet får en direkt effekt på kvinnors inkomster och villkor, eftersom kvinnor oftare nyttjar sjukförsäkringen.

Kvinnorna utgör en majoritet inom arbetarklassen, och har också generellt sämre villkor än arbetarklassmän. Kvinnor arbetar i högre utsträckning i låglöneyrken, jobbar oftare deltid och har oftare osäkra anställningsformer. Dessutom är sysselsättningen mycket lägre bland kvinnor. När fackföreningsrörelsen pressas tillbaka av arbetsköparna och löntagarkollektivets andel av mervärdet minskar, får det därför särskilt stora konsekvenser för kvinnor som grupp.

I skuggan av krisen ökar kvinnors utsatthet för sexuell exploatering, våld och ohälsa. Nedskärningarna inom välfärden görs först inom verksamheter med låg prioritet, i många fall gäller det sådant som kvinnor utnyttjar. I den mån det finns vård för ätstörningar, mottagningar för sexuell hälsa och stöd till våldsutsatta kvinnor, drabbas de ofta hårt av neddragningar i kommuner och landsting.

Den ekonomiska krisen stärker könsmaktsordningen och cementerar det ojämlika maktförhållandet mellan män och kvinnor. På lång sikt förstärks underordningen av kvinnor i hela samhället. En feministisk ekonomisk politik är grundläggande i bygget av ett jämställt samhälle. Den ekonomiska politiken ska syfta till att omfördela makt och resurser från män till kvinnor. Det är en större ekonomisk självständighet som möjliggjort många av de jämställdhetsframsteg som skett i Sverige och Europa de senaste decennierna. Att dessa i krishanteringens namn rullas tillbaka i land efter land är oacceptabelt.

Vårt svar på kapitalismens kris

Full sysselsättning som överordnat mål

Kampen mot massarbetslösheten är idag den enskilt viktigaste maktfrågan i konflikten mellan arbete och kapital. Kapitalismens kriser har det gemensamt att de slår hårt mot arbetarklassen, och en av de mest påtagliga följderna är en kraftigt ökad arbetslöshet. Ofta samtidigt som stora företag fortsätter göra mycket stora vinster. Vid hög arbetslöshet försvagas löntagarkollektivet, som får svårare att ställa krav kring villkor och löner. Reallöneutvecklingen riskerar att bli stillastående eller sjunka, och arbetsköparna får utrymme att pressa tillbaka fackliga rättigheter och anställningsvillkor. Den ekonomiska krisen förstärks, genom att köpkraften försvagas till följd av låga löner och otrygga livsvillkor bland de som arbetar.

Tidigare har länder tacklat kristider genom att från samhällets sida investera, öka efterfrågan och därmed föra en stabiliseringspolitik. På så vis försöker man hålla sysselsättningen uppe och viktiga investeringar i till exempel bostäder och infrastruktur kan göras. Med nyliberalismens intåg har det sättet att lindra kriser sedan länge fått stå tillbaka. Istället betonar ekonomins utbudssida, skattesänkningar och ökade "drivkrafter" för arbete är enligt högerekonomer det enda sättet att bekämpa arbetslösheten. Inflationsmål har överordnats mål om full sysselsättning. Människors rätt till arbete sätts efter kapitalets intresse av stabilt värde på förmögenheter. Investeringar har ersatts av en politik som hävdar att antalet arbetstillfällen ökar när arbetsrätten försvagas och trygghetssystemen försämras. Resultatet är att massarbetslösheten cementerats och normaliserats i Sverige ända sedan 1990-talskrisen. Före krisen hade Sverige bara ett par procents arbetslöshet, men efter densamma har arbetslösheten aldrig varit under fyra procent. Nyliberalismen har på så vis lett Sverige till massarbetslöshet och en allt otryggare arbetsmarknad.

I den finanskapitalistiska eran är företagens agerande alltmer kortsiktigt. Fokus ligger på att maximera den kortsiktiga avkastningen och utdelning till aktieägarna. Såväl det privata näringslivets som den offentliga sektorns investeringar har fallit långsiktigt. Överklassen tjänar på arbetslöshet. Den internationella arbetarrörelsen har pressats tillbaka och ser i stora delar av världen hur otryggheten på arbetsmarknaden ökar. Framförallt drabbas kvinnor av den ökande otryggheten; de arbetar oftare deltid och med tidsbegränsade anställningar. Trots att företagen, ur ett ägarperspektiv, går väldigt bra är massarbetslösheten en realitet.

Ett samhälle som inte sätter målet om full sysselsättning främst kommer möta stora problem när arbetslösheten stiger. När människor känner att de berövas sin framtidstro och makt över sina egna liv gror rasism, ojämlikhet förstärks och sociala problem så som kriminalitet ökar. Vi hävdar rätten till arbete för att vi sätter människans behov främst, men också utifrån vetskapen att det är fundamentalt för att hålla ihop ett samhälle.

Bort från normpolitiken

Full sysselsättning ska vara den ekonomiska politikens överordnade målsättning. Det förutsätter att vi lämnar den normpolitik som utformades för att möta 1990-talets kris, och istället formulerar en ekonomisk politik för 2010-talet. Att bekämpa massarbetslösheten är den enskilt största utmaningen för den ekonomiska politiken. Ung Vänster kräver att riksbanken ställs under demokratisk kontroll och vägleds av ett sysselsättningsmål istället för dagens målsättning om prisstabilitet. Överskottsmålet i statens budget måste avskaffas, eftersom det försvårar för omfattande satsningar för att bekämpa arbetslösheten.

Offentliga investeringar för fler arbetstillfällen

Ung Vänster vill se ett offensivt investeringsprogram som skapar jobb och som löser viktiga samhällsproblem. Behovet av att genomföra långsiktiga investeringar är stort i Sverige. Vi behöver bygga ut och rusta upp viktiga delar av infrastrukturen, genomföra klimatvänliga investeringar som minskar vårt beroende av fossila bränslen, rusta upp miljonprogrammets lägenheter och bygga bort bostadsbristen. Detta förutsätter ett ökat statligt ansvarstagande. Privata företag kommer inte att genomföra investeringar som är samhällsnyttiga om de själva inte kan tjäna pengar på dem. För att få till stånd långsiktigt viktiga investeringar vill Ung Vänster se en statlig investeringsbudget.

Fler jobb, bättre välfärd

I takt med att välfärden nedmonterats har också villkoren för de som jobbar inom den blivit betydligt hårdare. Det behövs fler lärare i skolan, fler anställda i vården och en ökad bemanning inom äldreomsorgen. Ung Vänster kräver ett slut på nedskärningspolitiken. Offensiva satsningar med mer resurser till den gemensamma välfärden innebär ett tryggare och friare liv för människor, men utgör också en central del i en ekonomisk politik som syftar till att bekämpa arbetslösheten.

Bryt finanskapitalets makt – reglera finansmarknaden

Under de senaste decennierna har finansmarknadernas tillväxt varit explosiv. Inför finanskrisen var de totala finansiella tillgångarna flera gånger större än den samlade världsproduktionen. Utvecklingen mot en större finanssektor är ett resultat av förändringar inom kapitalismen. Under nyliberalismen syftar statens agerande till att skydda finansmarknaderna. När spekulationsbubblor spricker, ska spekulanterna till varje pris hållas skadelösa. Till följd av politiska beslut har

marknaden avreglerats och kapitalisterna fått friare tyglar, samtidigt som staten och politiken förväntas täcka upp när det uppstår problem.

Våra gemensamma resurser i pensionsfonderna används för att underblåsa finansiell spekulation och till höga löner och bonusar i finansinstitut, istället för att finansiera produktiva investeringar. Utvecklingen har drivits på genom framtagandet av nya finansiella instrument, som samtidigt som de sprider risker också ökar osäkerheten om vem som innehar de osäkra tillgångarna. Dessa nya värdepapper köps och säljs ofta utanför de ordinarie marknadsplatserna, med konsekvensen att denna handel många gånger sker utan kontroll. Finanssektorns utbredning är en ohållbar utveckling, som ökar instabiliteten i världsekonomin. Risken för spekulationsbubblor ökar och därmed blir också risken för finanskriser större.

Finanskapitalet har under de senaste decennierna stärkt sin makt på bekostnad av nationella regeringar. Progressiva politiska förändringar förhindras många gånger med en argumentation om att finansmarknaden kommer att straffa det land som genomför den typen av reformer. För att undvika finanskriser och för att kunna förändra samhällsutvecklingen i en progressiv riktning, måste finansmarknaderna och bankväsendet demokratiseras. Därför anser vi som ett revolutionärt förbund att det privata ägandet av produktionsmedlen bör avskaffas.

I samband med finanskrisens start hösten 2008 hotades de finansiella systemen av sammanbrott. Systemet kunde enbart räddas genom att regeringar och centralbanker pumpade in enorma summor av skattemedel i bankväsendet. Krisande banker har räddats genom att deras förluster socialiserats och privata skulder har därmed blivit offentliga, allt med motiveringen att den ekonomiska situationen annars skulle förvärras. Detta tydliggör att finanssektorn måste genomgå radikala förändringar. Det är ohållbart att banker tillåts växa sig så stora att staten när krisen kommer måste rädda dem. Eventuella räddningsaktioner riktade mot bankväsendet, måste kombineras med hårda krav på bankernas ägare. Innan stater går in med kapital för att rädda en bank, måste dess ägare ha betalat. Om staten räddar ett finansiellt institut från konkurs, ska staten också överta ägandet och vid behov driva det vidare. För att minska risken för bankkonkurser, behöver finanssektorn regleras hårdare. Bland annat genom att begränsa bankernas utlåning och ett förbud mot de mest destruktiva former av spekulation.

Gemensamt ägt bankväsende

För att demokratisera ekonomin måste bankväsendet ägas gemensamt. Det är en viktig förutsättning för att kunna kontrollera bankverksamheten och för att minska ekonomins utsatthet för marknadens svängningar. Ytterst är ett förstatligt bankväsende en fråga om makt. Banker äger andra företag, handlar med värdepapper och investerar i nya företag. Makten över bankväsendet är viktig för att kunna kanalisera resurser till nödvändiga och samhällsviktiga investeringar. De banker som redan idag helt eller delvis ägs av staten, ska användas aktivt för att uppnå sociala mål och för att öka konkurrensen på den monopoliserade finansmarknaden.

Gemensamma resurser till investeringar och inte spekulation

På samma sätt ska våra gemensamma resurser i pensionsfonder användas aktivt till produktiva investeringar framför spekulativ verksamhet på börsen. De svenska pensionsfonderna är en av världens största placerare på aktiemarknaden. Istället för att ställa kortsiktiga avkastningskrav på fonderna, ska resurserna användas till

att genomföra långsiktiga investeringar. Ung Vänster vill att pensionsfondernas kapital används till klimatvänliga investeringar, till investeringar som höjer sysselsättningen och till investeringar i bostadsbyggande.

Bekämpa bostadsbubblor

Sverige har en av världens högsta privata skuldsättningar och risken för en bostadsbubbla, liknande de som har inträffat i andra länder, är överhängande. Den höga skuldsättningen har drivits på av att priserna på bostadsrätter och hus har ökat kraftigt. Bankernas kreditgivning har gått till att driva på den växande finanssektorn och bidrar till att bostadspriserna ytterligare trissas upp.

Utförsäljningar av allmännyttans lägenheter tillsammans med ombildningar av hyresrätter till bostadsrätter ökar risken för en bostadsbubbla. För att minska finanssektorns storlek är det därför nödvändigt att bygga fler hyresrätter inom allmännyttans regi och återinföra en fastighetsskatt värd namnet.

Minskade risker med delade banker

Ung Vänster vill se en lag om bankdelning, så att bankernas spekulationsverksamhet skiljs från den ordinarie in- och utlåningen till privatpersoner. Idag är de svenska storbankerna i praktiken subventionerade, genom att staten skyddar dem från konkurs. Konsekvensen blir ett system, där bankerna tar vinsten medan samhället står för alla risker och garanterar eventuella förluster. Det är oacceptabelt att skattemedel används till att täcka bankers förluster orsakade av finansiell spekulation.

Ökad jämlikhet ett skydd mot kriser

Den nyliberala ekonomiska politiken har inneburit en omfördelning av resurser från arbete till kapital. I hela västvärlden har löneandelarna fallit trendmässigt sedan mitten av 1970-talet, så också i Sverige. Den ekonomiska politiken har i allt lägre utsträckning fokuserat på omfördelning. Skatterna har sänkts, den offentliga konsumtionen minskat och trygghetssystemen har urholkats. De högavlönade har dragit ifrån och en VD för ett stort bolag har idag en årslön motsvarande en industriarbetares livslön. Det är framförallt de superrika, den översta procenten, som har ökat sina inkomster allra mest.

Samhällen som blir mindre jämlika är känsligare för ekonomiska nedgångar. Företagens ökade vinster underblåser finansiell spekulation, samtidigt som de sjunkande löneandelarna tvingar vanligt folk att belåna sig i högre utsträckning. Människor med lägre inkomster använder en större del av sin lön till konsumtion. När arbetslösheten ökar och trygghetssystemen har urholkats, sjunker efterfrågan i ekonomin snabbt och lågkonjunkturen förvärras. Jämlikare samhällen minskar risken för finansiella kriser och fungerar dessutom bättre som stötdämpare när väl kapitalismen går igenom en kris.

Att bygga samhället mer jämlikt är ytterst en fråga om makt. I samhällen med stora klasskillnader är överklassens makt större. Deras möjlighet att styra samhälls-utvecklingen ökar i takt med att ojämlikheten blir mer betydande. För arbetarklassen råder motsatt förhållande, våra intressen gynnas av en samhällsutveckling där klasskillnaderna minskar. Det jämlikare samhället ger näringslivet lägre vinster, men ger oss ett bättre liv.

Löner istället för vinster

De arbetandes andel av produktionsvärdet måste bli större, då byggs samhället jämlikare och arbetarklassen stärker sin maktposition på överklassens bekostnad. Politiska reformer som stärker fackföreningsrörelsen, som bygger ut anställnings-

skyddet och gör de anställda mindre utbytbara, måste genomföras för att det ska vara möjligt att höja löneandelen.

Korta arbetstiden

Produktionen per arbetstimme har ökat, men ändå arbetar vi lika mycket som tidigare. En generell arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag med bibehållen lön, skulle bidra till att öka de arbetandes andel av produktionsvärdet. Vår möjlighet till en meningsfull fritid och till rekreation skulle dessutom bli större. En generell arbetstidsförkortning är också en feministisk reform, eftersom kvinnor idag är överrepresenterade bland de som jobbar deltid.

Ekonomisk politik för omfördelning

Den ekonomiska politiken måste i högre utsträckning fokusera på omfördelning. Ett jämlikt samhälle är ett samhälle som för de allra flesta också är tryggare och friare. När de samlade resurserna fördelas mer rättvist, kommer de flesta att få mer makt att själva styra över sina liv. I ojämlikhetens spår följer en rad sociala problem; försämrade folkhälsa, ökad kriminalitet och minskad social rörlighet är bara några exempel. De urholkade trygghetssystemen har ökat kvinnors ekonomiska beroende av män. När a-kassan och sjukförsäkringen har försämrats och skatterna sänkts för de rikaste innebär det att pengar istället för att finansiera konsumtion går till spekulation. För att bygga samhället rättvisare måste den ekonomiska politiken genomsyras av en vilja till att omfördela samhällets resurser från hög- till låginkomsttagare. Ung Vänster vill se ett reformerat skattesystem, som är mer progressivt och som kan betala för generella insatser syftande till att bygga samhället mer jämlikt.

Öka den offentliga konsumtionen

Mer resurser måste också omfördelas från privat till offentlig konsumtion. Den nyliberala ekonomiska politiken har inneburit att den privata konsumtionen har ökat kontinuerligt, medan den offentliga har stagnerat. Det medför att det hela tiden blir mindre resurser till den gemensamma välfärden och till offentliga investeringar. Att öka den offentliga konsumtionen är en förutsättning för att kunna bygga ut välfärden, men det innebär också att kapitalet trängs tillbaka. Den offentliga konsumtionen styr vi gemensamt och kan därför användas till en utveckling som ligger i människors intressen.

Minska Bryssels makt – stärk demokratin

EU:s svar på den ekonomiska krisen har varit att till varje pris rädda bankerna och EMU-projektet. I ljuset av hanteringen av den kapitalistiska krisen har makten över den ekonomiska politiken ytterligare förskjutits till Bryssel. Insikten om att en valutaunion inte fungerar utan en finanspolitisk union, har fört med sig förslag om att stärka EU-kommissionens makt över enskilda länders statsbudgetar. Denna maktförskjutning försvagar demokratin och låser medlemsländerna ytterligare vid att föra en borgerlig ekonomisk politik, som inte kan bekämpa massarbetslösheten. I krispolitikens spår är det uppenbart att EU är en union, där kapitalets intressen alltid kommer i första rummet medan allt annat får stryka på foten.

Det konkreta hotet mot folkets möjlighet att bestämma över politiken i Europa syns genom flera uppgörelser på EU-nivå, däribland den sedan 2012 inrättade finanspakten. Pakten innebär bland annat att de länder, som har undertecknat avtalet, förbinder sig till att lagstifta om budget i balans. Länder som har för stora underskott kan dessutom bötfällas av EU-kommissionen. Finanspaktens resultat blir att den ekonomiska politiken görs allt mer överstatlig och viktiga delar i

praktiken undandras från demokratins möjlighet till påverkan. En konsekvens av finanspakten blir också att de länder som går med, i praktiken inför en automatisk åtstramning, som kommer att omöjliggöra offensiva satsningar för att förbättra välfärden eller bekämpa arbetslösheten.

Finanspakten är långtifrån det enda exemplet på hur den ekonomiska politiken har centraliserats. EU-kommissionen driver på för att införa en gemensam bankunion, där Europeiska centralbanken istället för de enskilda ländernas myndigheter ska granska bankerna. Detta medför också att regleringar av bankverksamheten blir överstatliga. En bankunion skulle innebära att bankerna får ytterligare garantier från skattebetalarna och utgör ännu ett steg i en riktning, där EU:s inflytande över medlemsländernas ekonomier ökar.

Ingen EMU-anpassning, respektera folkomröstningen

Sverige valde 2003 att stå utanför EMU och borde därför inte omfattas av åtgärder, som bidrar till att ge EU mer makt över ekonomin. Ändå har Sverige beslutat att ingå i finanspakten och kommer eventuellt också att delta i en bankunion. Ung Vänster motsätter sig att makten över den ekonomiska politiken flyttas från de folkvalda i riksdagen till EU-byråkratin i Bryssel. Vi kräver att Sverige lämnar finanspakten och inte deltar i den europeiska bankunionen. Om etablissemangen menar allvar med att acceptera resultatet i folkomröstningen, duger det inte att Sveriges EMU-anpassning fortsätter.

Lägg ned EMU

EMU är inte en del av lösningen på Eurokrisen, det är istället en stor del av problemet. Det är EMU:s konstruktion som ligger bakom allvaret i den ekonomiska krisen och det är valutaunionen som sådan, som hindrar länder från att ta sig ur det akuta läget. Ung Vänster vill att de länder, som har valt att vara med i EMU, ska ges möjlighet att på ett ordnat sätt lämna valutaunionen. Idag finns det ingen sådan utträdesklausul. Samtidigt är själva existensen av EMU något som innebär en stor risk för Europas ekonomiska utveckling. Därför går det inte att stanna vid att enskilda länder ska få möjlighet att lämna unionen, i förlängningen behöver EMU upplösas.

Dags för skuldavskrivning

EU:s krishanteringspolitik får inte ens de hårdast drabbade ländernas skulder att minska. De så kallade räddningspaketen, som enskilda länder har ålagts handla om att rädda tyska eller franska banker som har stora placeringar i till exempel Grekland eller Spanien. Det duger inte att bankerna hålls skadelösa, samtidigt som människors liv slås i spillror. Istället för de massiva nedskärningar och lönesänkningar, som räddningspaketen har inneburit, kräver Ung Vänster skuldavskrivningar. Det är finansinstituten, som hittills har kunnat profitera på krisen, som istället borde få stå för notan.

Bort från åtstramningspolitiken

Det är inte Europas löntagare som ska betala priset för krisen med kraftigt ökad arbetslöshet. I ett läge där många av Europas länder befinner sig i en kraftig lågkonjunktur är åtstramningar helt fel väg att gå. Det förvärrar läget och bidrar till att öka arbetslösheten ytterligare. EU:s krispolitik handlar inte om att förbättra situationen. Politiken bidrar inte ens till att minska risken för finansiella problem i framtiden. Istället handlar krishanteringen om att ytterligare befästa den nyliberala politiken och därmed också om att försvaga löntagarkollektivet. Ung Vänster kräver ett slut på den destruktiva åtstramningspolitiken.

Motverka kapitalismens ekologiska kris

Parallellt med kapitalismens kris pågår också en klimatkris, som stadigt förvärras och vars konsekvenser är förödande för människor och samhällen. Idag flyr fler människor på grund av naturkatastrofer, än vad som flyr ifrån krig och sociala problem. Klimatkrisen har sina orsaker i det ekonomiska systemet, där tillväxt och kortsiktig vinstjakt tillåts gå före hänsyn till vår miljö och klimatet. Insikten om jordklotets ändliga resurser står i motsättning till en ekonomi som ständigt måste expandera. Den ekonomiska krisen riskerar att förvärra klimatproblemen på sikt, men är på samma gång en möjlighet att organisera ekonomin på ett långsiktigt hållbart sätt.

Samtidigt som investeringar är en väg ut ur krisen, kommer investeringarnas karaktär att bli avgörande för hur klimatkrisen utvecklar sig. Produktion som tär på naturresurserna och ökar utsläppen kan lindra en lågkonjunktur, genom att man skapar jobb och ökar konsumtionen. På samma gång bidrar den till att förvärra klimatproblemen. Därför krävs gemensamma strategier som både löser den akuta ekonomiska krisen och som lägger grunden för ett hållbart samhälle. Med klimätvänliga investeringar – investeringar som idag inte utförs, utan där kapitalet istället används till finansiell spekulation – kan såväl den ekonomiska krisen som klimatkrisen lösas.

Ställ om transporterna

Transportsektorn är ett område där utsläppen av koldioxid är stora. I Sverige och övriga Europa måste klimatbelastande transporter, som exempelvis lastbilstrafik, ersättas av hållbara transporter på till exempel järnvägsnätet. Transporter som släpper ut koldioxid är ofta i praktiken subventionerade, eftersom de inte bär hela sina samhällsliga kostnader. Sedan EU-inträdet har lastbilstransporterna ökat kraftigt i Sverige. En viktig orsak är den förändrade produktionen, där lagerhållningen har minskat, en annan är att järnvägsnätet saknar kapacitet. En återreglering av järnvägen, tillsammans med investeringar i utbyggnad och upprustning, skulle möjliggöra att ställa om till mer miljövänliga transporter.

Ställ om energisektorn

Det krävs stora investeringar för att ställa om energiproduktionen i en förnyelsebar riktning. 2030 ska all energi som konsumeras i Sverige vara förnybar. Ung Vänster vill se större statliga investeringar i vind- och solkraft. Det skulle tillsammans med investeringar i energieffektivisering av bostäder och industri, vara ett viktig led i omställningen till ett hållbart samhälle och dessutom skapa många nya arbetstillfällen. Det statligt ägda energibolaget Vattenfall, ska vara en ledande kraft i energiomställningen och bolagets vinster ska användas till ytterligare klimatinvesteringar.

Den offentliga konsumtionen styr vi gemensamt

Genom offentliga investeringar finns en möjlighet att både möta klimatkrisen och skapa arbetstillfällen. När den offentliga konsumtionen ökar på bekostnad av den privata blir det även betydligt enklare att investera miljövänligt. I parlamentariska församlingar kan den folkliga viljan till att ställa om till ett mer hållbart samhälle komma till uttryck – i privata bolag finns i princip aldrig viljan att sätta ett hållbart samhälle framför den egna vinsten. Att öka den offentliga konsumtionen handlar ytterst om att stärka människors rättigheter till ett bra liv. Till skillnad från privat konsumtion styr vi över den offentliga tillsammans. Det skapar förutsättningar för att genomföra reformer som ökar människors levnadsstandard, utan att för den sakens skull gå ut över miljön.

Ett nytt ekonomiskt system

Sverige har under de senaste decennierna på produktionssidan minskat våra utsläpp av växthusgaser, men samtidigt har utsläppen av växthusgaser sett till vad som konsumeras i Sverige ökat. Farlig och miljöskadlig produktion flyttas från den rika delen av världen till fattigare länder – där kvinnor, precis som i Sverige utgör en majoritet av arbetarklassen och utnyttjas hårdast. På så vis försöker länderna i nord köpa sig fria från klimatkrisens ödesdigra effekter. Den globala miljöförstörelsen är tätt sammankopplad med imperialismens exploatering av människor och naturresurser världen över. En ekologiskt hållbar värld, förutsätter därför ett brott med den kapitalistiska logiken om ständig expansion och vinstmaximering. Såväl produktions- som konsumtionsmönster måste ställas om och ekonomisk tillväxt utan hänsyn till miljöpåverkan kan inte tillåtas vara samhällsutvecklingens överordnade målsättning.

Avslutning

Den kris som pågår idag har lett till ökad ojämlikhet och stärkt kapitalets makt. Den har orsakat lidande och försämrat villkoren för majoriteten av mänskligheten världen över. Konsekvenserna är akuta, men också långsiktiga. Villkoren för hur det kapitalistiska systemet fungerar har ändrats, och förutsättningarna för ekonomin blivit annorlunda. Det som består, är överklassens makt över produktionen.

Kapitalismens kriser är inte av naturen givna, utan kommer att återkomma och fortsätta drabba vanliga människor, så länge som det ekonomiska systemet består. Kapitalismen är ohållbar som system, och dess fortlevnad kräver att stater och människor täcker upp och dämpar när marknaden sviktar. Den leder oundvikligen till ekologisk obalans och ojämlikhet, och det enda som kan förhindra eller lösa dess kriser, är att avskaffa kapitalismen och demokratisera ekonomin.

Ung Vänster ser hur kapitalismens mekanismer fungerar, och att krisen beror på inbyggda motsättningar i systemet. Samtidigt ser vi att viktiga förändringar kan göras nu, för att hindra att situationen förvärras, och på sikt vända utvecklingen. Det är möjligt att se till att flytta makt från kapital till arbete, det är möjligt att lindra klimatförändringarna och det går att minska klyftan mellan män och kvinnor. Genom reformer som reglerar finanskapitalet och ökar löneandelen av ekonomin, klimatvänliga investeringar och ett ökat offentligt ägande, kan samhället byggas mer jämlikt. Det är politiska styrkeförhållanden som avgör i vilken riktning samhället utvecklas, därför är varje seger viktig.

En annan värld är möjlig. Det är människors organisering som lägger grunden till varje progressiv förändring av samhället och därför är vår kamp ytterst förutsättningen för att möta krisen. Vi ställer krav för att bryta kapitalets makt och att demokratisera ekonomin, vi kräver ett hållbart samhälle där människan går före marknaden – ett socialistiskt samhälle.

Ordlista

Allmännyttan Kommunalt ägda bostadsbolag som förvaltar hyres-rätter.

Budget i balans Statens utgifter får inte vara större än dess inkomster. Ett land kan då inte underbalansera sin budget, alltså ha högre utgifter än inkomster, för att stimulera ekonomin.

Finansinstitut Företag som agerar på finansmarknaderna. Banker är ett exempel på finansinstitut.

Finanskapitalism Ett stadium i kapitalismens utveckling där vinster från finanssystemet överordnas vinster från produktions-processen.

Finanssektorn Den del av samhällsekonomin som handlar om finans-marknaderna och bankväsendet.

Imperialism En strävan för kapitalet att erövra kontrollen över nya marknader runtomkring i världen.

Inflationsmål Den svenska penningpolitiken styrs av ett inflationsmål, där prisnivån inte ska öka med mer än två procent.

Investeringsbudget Med en investeringsbudget kan en investering betalas över flera år istället för att ta varje kostnad det år som den uppkommer. Det möjliggör för staten att till exempel låna pengar för att bygga ut järnvägen.

Löneandel Mäter hur stor del av värdet på den totala produktionen som går tillbaka till de anställda genom löner.

Normpolitik En metod för att föra ekonomisk politik som utgår från att staten formulerar regler för hur den ekonomiska politiken ska utföras. Överskottsmålet och inflations-målet är exempel på normpolitiken i Sverige.

Offentlig konsumtion Statens, landstingens och kommunernas utgifter för till exempel välfärd och andra offentliga tjänster.

Penningpolitik De ekonomisk-politiska åtgärder som påverkar penningmängden, kreditgivningen och räntenivån. I Sverige utförs penningpolitiken av riksbanken.

Profit En verksamhets vinst efter att kostnaderna för alla produktionsfaktorer har dragits av.

Reala ekonomin Den del av ekonomin som handlar om produktion av varor och tjänster.

Reallöneutveckling Hur lönerna förändras när man också tar hänsyn till inflation, det vill säga förändringar av prisnivån.

Socialisera Att göra något till en samhällelig angelägenhet. Här avses hur privata skulder, togs över av staten och istället blev en del av statsskulden.

Spekulation Att köpa något, till exempel en valuta, fastighet eller värdepapper, med avsikten att sälja den i ett senare skede till ett högre pris.

Valutapolitik Ekonomisk-politiska åtgärder som syftar till att förändra växelkursen för det egna landets valuta gentemot andra länders.

Överskottsmål Överskottsmålet i statens budget säger att statens inkomster under en konjunkturcykel ska vara en procent högre än dess utgifter.